

بودجه و بودجه‌ریزی در ایران

تالیف:

فیصل میرکازهی ریگی

www.ketabir

سرشناسه	:	میرکارهی ریگی، فیصل، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	بودجه و بودجه‌ریزی در ایران / تالیف فیصل میرکارهی ریگی.
مشخصات نشر	:	تهران: آرنا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۳ ص.
شابک	:	978-600-7214-09-1
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	بودجه
موضوع	:	بودجه‌ریزی -- ایران
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۳۲/۳۱۵۳HJ پ۹م/
رده بندی دیویی	:	۴۸-۹۵۵/۲۵۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۷۲۷۵۲۲

نشر آرنا

عنوان	:	بودجه و بودجه‌ریزی در ایران
تالیف	:	فیصل میرکارهی ریگی
ناشر	:	آرنا
ناظر چاپ	:	مهدی اکبری
چاپ	:	اول ۱۳۹۳
شمارگان	:	۱۰۰۰ نسخه
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۴-۰۹-۱
قیمت	:	۱۵۰۰۰ تومان

www.arnapub.com

فهرست مطالب

۱-۲-	فلسفه وجودی بودجه	۱۰
۱-۳-	واژه شناسی بودجه	۱۱
۱-۴-	تعریف بودجه	۱۱
۱-۵-	اصول بودجه	۱۳
۱-۵-۱-	اصل سالانه بودن بودجه	۱۳
۱-۵-۲-	اصل تعادل بودجه	۱۴
۱-۵-۳-	اصل وحدت بودجه	۱۵
۱-۵-۴-	اصل کاملیت یا جامعیت بودجه	۱۶
۱-۵-۵-	اصل شاملیت یا تفصیل بودجه	۱۷
۱-۵-۶-	اصل تخصیص و عدم تخصیص بودجه	۱۷
۱-۵-۷-	اصل انعطاف پذیری	۱۸
۱-۵-۸-	اصل تحدیدی بودن هزینه ها	۲۰
۱-۵-۹-	اصل تخمینی بودن درآمدها	۲۰
۱-۵-۱۰-	اصل تنظیم بودجه بر مبنای عملیات	۲۱
۱-۵-۱۱-	اصل تقدم درآمد بر مخارج	۲۲
۱-۵-۱۲-	اصل تفکیک هزینه‌های مستمر از غیر مستمر	۲۲
۱-۶-	سیر تکوین بودجه	۲۲
۱-۶-۱-	بودجه به عنوان ابزار کنترل	۲۳
۱-۶-۲-	بودجه به عنوان ابزار مدیریت مالی	۲۴
۱-۶-۳-	بودجه به عنوان ابزار برنامه ریزی	۲۴
۱-۶-۴-	بودجه به عنوان ابزار راهبردی (استراتژیک)	۲۵
۱-۷-	بودجه از منظر اسناد فرادستی نظام	۲۵
۱-۷-۱-	بودجه در قانون اساسی	۲۵
۱-۷-۲-	بودجه در سند چشم انداز	۲۷
۱-۷-۳-	بودجه در سیاست‌های کلی	۲۷
۱-۲-	مقدمه	۳۰

۳۱	۲-۲-۲- روش‌های بودجه‌ریزی
۳۱	۲-۲-۱- بودجه‌ریزی متداول (سستی)
۳۲	۲-۲-۲- بودجه‌ریزی افزایشی
۳۳	۲-۲-۳- بودجه برنامه‌ای
۳۴	۲-۲-۳- بودجه‌بندی بر مبنای صفر
۳۴	۲-۲-۴- نظام طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی، بودجه‌بندی
۳۶	۲-۲-۵- بودجه‌ریزی عملیاتی
۳۹	۲-۲-۵-۱- پیشینه بودجه‌ریزی عملیاتی
۴۳	۲-۲-۵-۲- اهداف بودجه‌ریزی عملیاتی
۴۷	۲-۲-۵-۳- چگونگی بودجه‌ریزی عملیاتی
۴۷	۲-۲-۵-۴- تعاریف بودجه‌ریزی عملیاتی
۵۰	۲-۲-۵-۵- مراحل انجام بودجه‌ریزی عملیاتی
۶۲	۳-۱- سیر تحول بودجه در انگلستان
۶۳	۳-۲- تحول بودجه‌ریزی در آمریکا
۶۴	۳-۳- بودجه و انقلاب کبیر فرانسه
۶۵	۳-۴- بودجه و انقلاب بزرگ روسیه
۶۵	۳-۵- تاریخچه‌ی بودجه در ایران
۶۶	۳-۵-۱- دوره‌ی اول: از ایران باستان تا سلجوقیان
۶۶	الف) زمان هخامنشیان
۶۹	۳-۵-۲- دوره‌ی دوم: بودجه‌ریزی سلجوقیان تا انقلاب مشروطه
۷۳	۳-۵-۳- دوره‌ی سوم: دوره‌ی مشروطه تا پیروزی انقلاب اسلامی
۸۰	۳-۵-۴- دوره‌ی چهارم: دوره‌ی پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران
۸۶	۴-۱- کانادا
۸۸	۴-۲- شیلی
۹۰	۴-۳- کلمبیا
۹۲	۴-۴- ایرلند
۹۴	۴-۵- مصر
۹۶	۴-۶- مکزیک

- ۹۷-۷-۴ هلند
- ۹۸-۸-۴ اسپانیا
- ۱۰۰-۹-۴ آلمان
- ۱۰۱-۱۰-۴ اوگاندا
- ۱۰۳-۱۱-۴ انگلیس
- ۱۰۵-۱۲-۴ آمریکا
- ۱۱۰-۱-۵ روند اصلاحات
- ۱۱۱-۱-۱-۵ اصلاحات دوره ۱۹۶۰-۱۹۳۰
- ۱۱۴-۲-۱-۵ اصلاحات دهه ۱۹۶۰
- ۱۱۹-۳-۱-۵ اصلاحات دهه ۱۹۷۰
- ۱۲۵-۴-۱-۵ تحولات نظام بودجه‌ریزی بعد از سال ۱۹۸۰
- ۱۲۶-۱-۴-۱-۵ جنبه‌های سیاسی و ایدئولوژیک بودجه بندی
- ۱۳۲-۲-۴-۱-۵ عدم تمرکز و فدرالیسم مالی
- ۱۳۳-۱-۴-۱-۵ عدم تمرکز در هزینه‌های بودجه
- ۱۳۶-۲-۴-۱-۵ عدم تمرکز درآمدهای بودجه
- ۱۴۱-۳-۴-۱-۵ وجوه اجرایی عدم تمرکز مالی
- ۱۴۳-۴-۴-۱-۵ ارتقاء مدیریت و شفاف سازی حسابهای مالی
- ۱۴۵-۵-۴-۱-۵ بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد
- ۱۵۱-۶-۴-۱-۵ نظام کنترل و ارزشیابی مبتنی بر نتایج
- ۱۵۵-۷-۴-۱-۵ نظام چارچوب میان مدت هزینه‌های بودجه (MTEF)

چون مفهوم بودجه از آغاز پیدایش تاکنون تغییر و تحول بسیار یافته است. از این روی، تعریف جامعی که در برگیرنده همه مفاهیم آن در دوره‌های گذشته و کنونی باشد، کار دشواری است. دیدگاه‌ها، نظریه‌ها و تعاریف زمانمند و مکانمند هستند و به همین دلیل، در زمان‌ها و مکان‌های گوناگون، تعاریف متفاوتی آمده است. با دقت بیشتر در تعریف بودجه، درمی‌یابیم که سه جنبه سیاسی، مالی و برنامه‌ای جزو ماهیت بودجه بوده، هر تعریفی از بودجه باید بر پایه‌های سه‌گانه مذکور تکیه داشته باشد. منتها هر دسته از تعاریف بودجه به مناسبت شرایط و اوضاع و احوال حاکم، بر یکی از جنبه‌های سه‌گانه نامبرده، تأکید بیشتری کرده است؛ به بیان دیگر، هر نوع بودجه به مفهوم واقعی آن دارای آثار و ابعاد سیاسی، مالی و برنامه‌ای است و این سه بعد از هم جدا نشدنی و ذاتی بودجه، در همدیگر تأثیر متقابل و همیشگی دارند. انسانها در دوران گوناگون، همیشه درصدد بوده‌اند تا نیازها و خواسته‌های خود را به نوعی از امکاناتی که در طبیعت هست، برآورده کنند؛ اما با توجه به اینکه نیازها و خواسته‌های انسان نامحدود و در مقابل، منابع و امکاناتی که دارد، محدود است، می‌توان گفت که بشر یا دنیایی آکنده از کمیابی زندگی می‌کند و برای همین، در روبرویی با این مشکل از قوه تعقل و قدرت تجزیه و تحلیل و توان پیش‌بینی خود بهره گرفته و با توسل به برنامه‌ریزی درصدد برآید تا با کمترین امکاناتی که دارد، بیشترین مطلوبیت را از آن خود کند. با عنایت به مباحث مطرح، می‌توان گفت: فلسفه وجودی بودجه نویسی دو عامل است: یکی نیازهای نامحدود بشر و دوم، منابع و امکانات محدودی که دارد.

پیشگفتار

بودجه عبارت از برنامه یکساله هر دستگاه است. به عبارتی دیگر بودجه سالانه، برشی از برنامه توسعه چند ساله است که در هر کشوری متناسب با شرایط اجتماعی، سیاسی و اقتصادی آن تدوین می‌گردد. برنامه‌های توسعه در کشور ایران به صورت پنجساله می‌باشد جای خوشوقتی است در سال ۱۳۸۹ برنامه پنجساله پنجم توسعه با نگرشی جدید و به عنوان دومین برنامه از چشم انداز بلند مدت ۲۰ ساله به تصویب مجلس محترم رسید. همچنین در سال ۱۳۹۰ قانون مهم هدفمند نمودن یارانه‌ها که می‌تواند تأثیرات زیادی در شاخص‌های اقتصادی و روند بودجه‌های سالانه داشته باشد به در مجلس محترم تصویب گردید. بنابراین لایحه بودجه سال ۱۳۹۰ متأثر از دو قانون فوق در دولت محترم تهیه و تقدیم مجلس شد، و با تغییراتی که اصولاً سازگار با قوانین مازالذکر بود به تصویب نمایندگان محترم مجلس رسید و در تاریخ بیست و چهارم اردیبهشت ماه جهت اجراء به دولت محترم ابلاغ گردید. انون بودجه در کنار قوانین مهم و مادر دیگر مثل قانون برنامه پنجساله، قانون محاسبات عمومی و قانون تنظیم بخشی از مقررات عمومی دولت، حدود اختیارات و مسئولیتهای هر مؤسسه و مسئولین آن را مشخص مینماید. در بخش دانشگاهی علاوه بر قوانین فوق الذکر قوانین و مقررات مربوط به هیأت امناء نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مسئولین هر دستگاهی برای اعمال یک مدیریت کارآ و سالم ناگزیرند از این قوانین، آیین نامه‌ها و دستور العمل‌ها اطلاع کامل داشته باشند و به جزئیات آنها اشراف پیدا کنند تا بتوانند از فرصتها و اختیارات بنحو بهینه استفاده کرده و با کمترین خطا برای توسعه بخش و انجام وظایف قانونی در سازمان خود اقدام بردارند. با توجه به مطالب فوق الذکر یادآور میشود که اشراف کامل از بودجه سالانه برای مدیران بخش امری ضروری است. نظر بر اینکه بودجه مصوب سالانه مربوط به تمام بخشهای توسعه است و شامل احکام و ارقام متعددی است و همچنین قوانین و مقررات بسیار زیادی وجود دارد بدیهی است برای هر مدیری با داشتن مسئولیتهای و وظایف زیاد، فرصت مطالعه همه قسمتهای قانون بودجه و یا سایر قوانین و مقررات وجود ندارد و فایده‌های نیز بر آن مترتب نیست.